

[B] **PERSÉVÉRER.**
AUTOBIOGRAFICA VAN LUDO ABICHT

De autobiografie is een heikel genre: hoe over zichzelf schrijven? Autobiografieën zijn pas interessant als een tijdperk oprijst uit het verhaal, als het leven exemplarisch wordt voor dat tijdperk, als men iemand ziet worden wie hij is.

Ludo Abicht was hoogleraar literatuur en filosofie in Canada, de VS en Antwerpen. Hij publiceerde vele artikelen en boeken over filosofische en ethische onderwerpen, de Verlichting, het jodendom en het Midden-Oosten. Hij leefde in een kantelend tijdsgewricht en dat is aan dit boek met de voorzichtige ondertitel “autobiografisch materiaal” ook te merken. Je kunt er de *Bildungsroman* in volgen van een vijftienjarige die in een lunapark in Oostende een voorproefje krijgt van de wijde wereld en “de Vrijheid die ons binnenkort te wachten stond”; van een intellectuele emancipatie door de jezuïetenorde en het marxisme; van een hoogleraar in de zinderende jaren '60 en '70 van de vorige eeuw aan Amerikaanse universiteiten. Het heeft van Abicht een geëngageerde intellectueel gemaakt die onvermoeibaar petities en manifesten ondertekent, aan betogingen deelneemt en bij controverses geregeld van beide kanten onder vuur wordt genomen.

Ludo Abicht liep school bij de jezuïeten van het Xaveriuscollege in Borgerhout, opgericht in 1936 “voor de zonen van de opkomende middenstanders en kleinburgers, als tegenhanger van het oudere Onze-Lieve-Vrouwcollege, waar de Franstalige burgerij en adel haar zonen liet opvoeden”. De dynamitering van de IJzertoren in Diksmuide in 1949 had de vader van Abicht weer tot de Vlaamse Beweging gebracht, en ook voor de generatie van Abicht die opgroeide in katholieke colleges werd de vernielde toren “hét symbool van de heropstanding van de beweging”. De naoorlogse campagne tegen de Vlaamse Beweging maakte van het flamingantisme juist weer een geuzennaam. Dit vroege engagement is belangrijk, omdat Abicht er altijd trouw aan is gebleven. Hij maakt deel uit van de minderheidsstroming van linkse flaminganten, die geen enkele contradictie zien tussen een marxistische analyse en het opkomen voor het recht van Vlamingen op een eigen staat.

Maar terug naar de achttienjarige die in 1954 de deuren van het Xaveriuscollege in Borgerhout achter

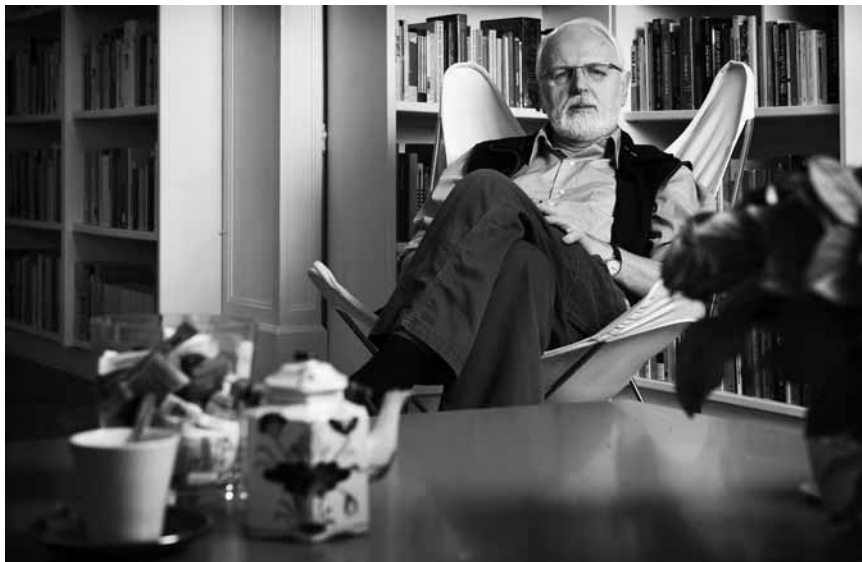
zich dicht sloeg. De keuze voor de jezuïetenorde was bijna evident met zulke rolmodellen als de paters op school, ook al had een nachtelijke wandeling in een Diksmuidense augustusnacht, compleet met melancholieke kussen, nog anders kunnen aflopen, of juist niet? “Die ideologische vorming of indoctrinatie bestond uit een bijzonder efficiënte mengeling van elitarisme en dienstbaarheid. Wij hadden het geluk tot de ‘voorhoede’ te behoren maar dat betekende meteen ook dat we meer dan de anderen ‘in dienst van de anderen’ moesten staan. In één van de boeken heette dat ‘des hommes mangés’, mensen die zichzelf alleen konden realiseren door zich weg te cijferen ‘zonder meten of rekenen’.” Die zeventenwintig achttienjarigen die de Oude Abdij van Drongen binnenstapten in de herfst van 1954 waren vol hoop en verwachting. Toch stond hen een soort strafkamp te wachten. Abicht noteert: “Zelfkastijding werd je zonder enige druk of verplichting als een oefening in zelfbeheersing aangeboden.” De twee jaren noviciaat moesten uitmonden in het afleggen van de drie eeuwige geloften van armoede, gehoorzaamheid en zuiverheid. Abicht schrijft daar zinnige en genuanceerde dingen over. Over de zuiverheid deze anekdote: “[...] op de gemeenschappelijke slaapzaal werden de fraters wakker gehouden door een medebroeder die vanuit zijn slaaphok wanhopig uitriep: ‘Nee, ik wil niet toegeven! Ik zal niet toegeven!’ Waarop iemand anders het beu werd en terugriep: ‘Geef dan toch eindelijk toe en laat ons slapen!’”

Na het noviciaat en de geloften kwam het juvenaat. Het waren jaren van intellectuele luxe: o.a. Grieks van de geduldige maar ongenadige Pater De Strycker. Na zijn militaire dienst wilde Abicht filosofie studeren aan het Berchmanianum in Nijmegen. Dat mocht. In 1960 was de sfeer in Nijmegen al heel open: men was er al aan het *aggiornamento* begonnen. Aan de universiteit van die stad begon de dominicaan Schillebeeckx een aantal vastgeroeste waarheden van het katholicisme en zelfs van het christendom ter discussie te stellen. Abicht kwam in contact met Husserl, Heidegger, Darwin en Marx, “niet om ‘de tegenstander beter te leren kennen en bestrijden’, maar omdat deze en andere denkers theorieën en verklaringsmodellen hadden ontwikkeld die men niet meer kon negeren, indien men niet intellectueel oneerlijk en irrelevant wilde zijn.” Toch kwam in het

harmonische en intellectueel aantrekkelijke en rijke Nijmegen een gevoel van vervreemding over Abicht. Het "optimisme van de wil" van Antonio Gramsci kwam meer en meer in conflict met "het pessimisme van het verstand". Abicht voelde steeds minder de behoefte om "de sprong in het geloven" te maken. Verzeilde hij in een depressie, zoals zijn oversten meenden, omdat hij te intens studeerde? Ging hij de woestijn van de godverlatenheid door? Tijdens een taal cursus Duits aan het Goethe-instituut in München zal een docent hem de ogen openen: Abicht verliet de orde in 1961, toen hij surveillant was in het college te Aalst, en ging in Gent zijn studie Germaanse filologie afmaken. Hij pendelde er tussen discussieavonden van het Katholiek Universitair Centrum (KUC) dat terug wilde naar de boodschap van het evangelie en die van de vrijzinnige Humanistische Studenten. Daar leerde hij tot zijn verbazing op een lezing van Michel Oukhow dat ook ongelovigen hun martelaren hadden. Toch tekent zich hier al een constante af: Abicht heeft last met het blinde antiklerikalisme van vrijzinnige studenten. Daarom blijft hij ook actief in het Katholiek Vlaams Hoogstudentenverbond (KVHV) dat hij open wil maken voor alle levensbe-

schouwingen: traditionalisten bekijken hem scheef en zijn nieuwe "humanistische" vrienden begrijpen niet waarom hij niet radicaal met die "kaloten" of "tsjeven" breekt.

Abicht trouwt in 1963 en wordt het volgende jaar vader. Een korte passage als leraar in het Vlaamse katholieke onderwijs leert snel dat de vrije ideeën daar nog niet zijn doorgedrongen. In 1965 kan hij naar Tübingen uitwijken. Daar ontmoette hij zijn grote leermeester Ernst Bloch, die "de verworvenheden van de verlichting en het marxisme met de inzichten en wijsheden van de joodse en christelijke mystiek en de evangelische waarden zoals die onder meer in ketterse bewegingen waren blijven leven" verbond. Zijn filosofie zou mede aan de basis liggen van de bevrijdingstheologie in Latijns-Amerika. In 1965 kreeg Abicht een aanstelling in New Brunswick, in het oosten van Canada. Snel verkaste hij naar het liberale Antioch College in Yellow Springs, Ohio, een privé-universiteit, tot 2007 op de been gehouden door kapitaalkrachtige maar progressieve filantropen. De universiteit bestaat nu niet meer, en dat zegt volgens Abicht veel over het veranderde klimaat in Amerika, maar de universiteit zelf maakte ook fouten (o.a. een beruchte feministische

Ludo Abicht (*1936), Foto Rob Walbers.

“seksuele omgangscode”, waarbij jongens bij elke stap van het vrijen uitdrukkelijk de toestemming van het meisje moesten vragen). Abicht kwam er in een woongemeenschap-commune terecht, zijn huwelijk verzandde. Intussen haalde hij in 1971, na een verblijf in Praag, een doctoraat in de Germaanse filologie in Cincinnati, Ohio.

Abicht proefde in het Amerika van Antioch en later Berkeley van vrijheid en openheid. Het waren jaren van politiek activisme. Hij haalde Marcuse naar Antioch, kwam onder de indruk van Chomsky, van de echte vrijheid van meningsuiting, waarbij iedereen op de campus ongestoord de meest radicale boodschap mocht verkondigen, zolang hij het recht van andersdenkenden om dat ook te doen maar respecteerde. Abicht discussieerde met Löwenthal, de laatste vertegenwoordiger van de Frankfurter Schule, over engagement. Die verweet de activisten dat ze te weinig intellectueel afstandelijk waren en telkens het gevaar liepen op sleptouw te worden genomen door bewegingen die achteraf helemaal niet emancipatorisch bleken te zijn. Toen Michel Foucault in Berkeley een seminarie kwam geven, zag Abicht wel wat in zijn concept van “le franc parler”: de vrije spreker “sprak van onder naar boven”, “was niet bang voor de mogelijke negatieve gevolgen van zijn optreden”; “Hoewel hij niet de pretentie had de waarheid te bezitten, was hij verplicht de dingen te zeggen zoals hij ze in eer en geweten begrepen had”.

In 1981 was Abicht terug in Antwerpen. Hij was nu een “dialectisch” filosoof geworden, die een intellectuele en morele hekel had aan zwart-witdenken. Hij begon zich meer en meer voor het jodendom te interesseren (al was het maar omdat veel joodse denkers en schrijvers hem hadden beïnvloed en gevormd). De joodse waarheid van het niet-weten boeide hem, de humor en zelfkritiek, de ontwapenende zelfkennis van de joodse traditie. Ze voedde zijn agnosticisme dat de mens juist niet ontslaat van zijn plicht om tot het herstel van het leven en de wereld bij te dragen. Hij bezocht in 1989 Israël en ontdekte dat zelfs in een socialistische, progressieve kibboets het zionisme een etnische natiestaat blijft nastreven. Helaas bevinden zich ook niet-joden in die natiestaat, en bezet die staat andermans territorium.

Abicht wijdt een mooi hoofdstuk aan het jezuïetentijdschrift *Streven*, opgericht in 1933, dat parallel loopt met zijn leven en generatie. Hij werd

als ongelovige gevraagd om tot de redactie toe te treden. Het typeert Abicht dat hij het contact met praktiserende gelovigen en organisaties nooit heeft willen opgeven. Hij gelooft dat het mogelijk is met een traditie te breken en ze toch voort te zetten, los van het openbaringsgeloof. Het is niet iedereen gegeven, en zeker niet in Vlaanderen, om sereen het geloofsverlies te verwerken en *sine ira et studio* over Kerk en God te blijven berichten. Hij gelooft ook dat het mogelijk is marxist te blijven, als men zich maar ondubbelzinnig en principieel distantieert van de ondemocratische erfenis ervan.

Zijn lidmaatschap van de vrijmetselaarsloge kan verrassen. Je verlaat toch niet de ene kerk om een andere binnen te gaan? Maar ook hier blijft Abicht zichzelf: hij zoekt en vindt in de logebijeenkomsten vooral de intellectuele discussies. Het ritueel laat hem eerder koud, en hij vraagt zich luidop af of de geheimhouding van het lidmaatschap nog van deze tijd is. De wederzijdse hand- en spandiensten die aan de logebroeders worden toegeschreven — juist omdat de loge als “geheim” genootschap blijft opereren, roept ze allerlei vragen op en wordt haar van alles toegeschreven — ontwaart hij nergens. Naïef? Eerder onbevangen. Cynisme is deze voluntarist altijd vreemd geweest. Het principe van de hoop en de concrete utopie van Bloch heeft hij nooit afgezworen, ook al lijkt hij iets *sadder* en *wiser* geworden. Ignatius vroeg aan de jezuïet *contemplativus in actione* te zijn, beschouwend in de actie. Natuurlijk moet er gehandeld worden, maar altijd doordacht, met een beschouwende, en dus afstandelijke ingesteldheid. Eens jezuïet, altijd jezuïet? Misschien is dat te sterk. Abicht zelf ziet het zo: staat op het graf van Marcuse in Berlijn “Weitermachen”? Op het zijne mag “Persévérer” staan. Niet slagen? Toch volharden.

LUC DEVOLDERE

LUDO ABICHT, *Het lunapark en andere plekken.*
Autobiografisch materiaal, Pelckmans, Kapellen,
2008, 239 p.